

Competent reflecteren

Om een diploma te verkrijgen moeten mijn leerlingen voor de MBO-opleiding Onderwijsassistente 'bewijzen' dat zij over voldoende competenties en kerncompetenties beschikken. Het is mij tot op heden niet duidelijk waarom een competentie géén kerncompetentie is en omgekeerd. Vragen op dat gebied worden steevast ontwijkend en met gefronste wenkbrauwen beantwoord. Maar dit terzijde.

Dagelijkse situaties op de stageplek zijn een dankbare en schier onuitputtelijke bron om competenties te bewijzen, zo leert mij het portfolio waarin de bewijsvoering is opgeslagen. Meestal zijn de verslagen en 'producten' goed verzorgd. Bij het eind-assessment (een gesprek van ongeveer een half uur) moeten wij immers als opleider een eindoordeel geven, wat neerkomt op 'geslaagd of gezakt'. Daarvoor hebben mijn collega's een ingenieus systeem met plusjes en minnetjes ontwikkeld. Van mij wordt verwacht dat ik dit systeem slaafs volg, ook al worden alle regels en wetten betreffende objectief oordelen aan de spreekwoordelijke laars gelapt. Dat ik daar enige moeite mee heb, zal u niet verbazen. Ik zal dat aan de hand van een voorbeeld uitleggen.

Neem de kerncompetentie *reflecteren*. Reflecteren betekent dat de leerling zichzelf een spiegel voorhoudt: even stilstaan bij hoe je te werk bent gegaan, welke keuzes zijn gemaakt, welke vaardigheden zijn ingezet en hoe je in de toekomst in soortgelijke situaties kan en zal handelen. In onderstaande gevalsbeschrijving gaat het om reflectie op het beroepsmatig handelen. Leerlingen moeten dit doen aan de hand van een crisissituatie op de stageplek.

Een leerling beschrijft in haar reflectieverslag een crisissituatie tijdens de pauze op het schoolplein. Op de basisschool waar zij haar *beroepspraktijkcomponent* vervult, is het eerste pauzekwartier voor de kinderen van groep vier, vijf en zes gereserveerd en het tweede kwartier voor groep zeven en acht. Mijn leerling-onderwijsassistente heeft schoolpleindienst bij het eerste pauzekwartier. Het is mooi weer en de kinderen spelen in de zandbak, klimmen op het klimrek, enkelen spelen met een bal of zwaaien heen en weer op de schommel.

Nog vóór het pauzekwartier is afgelopen, komen de grotere jongens en meisjes van groep zeven en acht juichend en joelend het schoolplein opgestormd. Eentje loopt rechtstreeks naar het schommelgebeuren, struikelt over de opstekende betonnen rand van de zandbak, kan zich met een maaiende beweging van de armen nog net overeind houden, maar dreigt met zijn hoofd tegen de ijzeren palen van het schommeltoestel terecht te komen. Gelukkig is mijn leerling in de buurt, die het jochie net op tijd in zijn nekvel grijpt om hem voor een doodsmak te behoeden.

In het reflectieverslag wordt de crisissituatie in geuren en kleuren geschetst, en op een bijna detaillistische manier beschrijft mijn leerling hoe ze hierop gereageerd heeft. Bij het lezen van het verslag kon ik de neiging niet onderdrukken om haar een aantal bijzondere eigenschappen toe te dichten. Analytisch vermogen, opvallende accuratesse, zelfvertrouwen en zelfs een beetje helderziendheid kon ik zonder moeite uit het verslag afleiden.

Wat is hier aan de hand? Uit het reflectieverslag moet blijken hoe mijn stagiaire, al denkend en beslissend, ingreep in een struikelpartij die ongetwijfeld tot een ziekenhuisopname zou leiden. Maar zo'n beschrijving is meestal volledig bezijden de feitelijke gang van zaken. Mensen zijn in staat om snel en onbewust tal van efficiënte handelingen te verrichten. Achteraf bedenken ze desgevraagd (in het reflectieverslag) een theorie over wat is voorgevallen en gepresteerd. Veel van onze gedragingen berusten op *operant leren*, dat wil zeggen op een enorme verzameling van gedragsprogramma's die ons voorzien van een uitstekend werkende *automatische piloot*. Het idee dat mensen rationele wezens zijn, verleidt ons echter vaak pseudoverklaringen in het bewust-verstandelijke vlak te verzinnen.

Reflectieverslagen zijn meestal niet meer dan achteraf verzonnen verklaringen of bedenksels van gebeurtenissen waarbij de ik-persoon de hoofdrol speelt. En wij als opleiders werken dat zelfs in de hand. We waarschuwen onze leerlingen dat we geen glanzende successtory willen horen: er moet door de hoofdpersoon ergens in het proces een foutje zijn gemaakt, omdat ze van hun fouten moeten leren, of omdat we toch een beetje een calvinistische inslag verwachten.

Als middel om te leren hoe in de toekomst te handelen, is het reflectieverslag van nul en gener waarde, laat staan als beoordelingsinstrument voor een zak/slaag-beslissing.

J. Jeronimoon

weblog onderwijs 16-10-2009

<http://www.onderwijsethiek.nl>